

*Ковальський В.С.,
шеф-редактор видавництва "Юрінком
Інтер", кандидат юридичних наук*

ЗНАЧЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ТА МІЖГАЛУЗЕВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Правове знання є продуктом і, водночас, досягненням системного наукового пошуку. Нові знання в галузі держави і права з'являються як акумуляція соціальних закономірностей, що виникають у різних площинах правового життя, які у свою чергу нерідко перетинаються, доповнюють одна одну. Ці закономірності формуються разом із значним ускладненням правового життя, синхронізуються із появою нових позитивних явищ, соціальних відхилень, гострих проблем. Для виникнення правових знань або правових фактів вектор розвитку (позитивний чи негативний, консервативний чи поступальний, революційний чи еволюційний), на нашу думку, має особливе значення. У радянські часи рівень правових розробок був значним, а рівень кодифікації був визнаним у всьому світі. Хоча як загальна закономірність визнавалася заідеологізованість юридичних знань, їх відрив від потреб практики.

В наш час потреба в системних правових знаннях постійно зростає. Це пояснюється багатьма факторами. По-перше, ускладнення міждисциплінарних зв'язків і відсутності широких міжгалузевих досліджень охоронної функції держави. Пояснюючи цю тезу, можемо навести приклади з внутрішньої політики держави, з формування нових понять, нових правових інститутів, які досить широко застосовуються у внутрішній політиці держави. Йдеться про такі складні поняття як "фінансова санкція", "податкова застава", "безнадійний борг", "недійсна угода", "фіктивне підприємництво", "порядок зайняття господарською діяльністю" тощо, які в цілому відбивають функцію держави з охорони права. Вони виникли як наслідок економічного розвитку держави, в якій несумлінна поведінка господарюючих суб'єктів змусила владу формувати публічно-правові заходи захисту правового порядку у галузях народно-господарського комплексу країни. Не розкриваючи змісту кожного із вказаних понять, оскільки це є предметом дисциплін з цивільного, кримінального, податкового права, потрібно визнати, що потрібен їх належний системний аналіз з точки зору провадження охоронної функції держави. Без цього важко визначити правову природу відповідних правових інститутів, а також наслідки їх застосування у юридичній практиці.

По-друге, у сучасних умовах держава будує систему правового регулювання шляхом доповнення методів правового регулювання у сферах приватного і публічного права, чого в принципі не повинно бути. Правові засоби сфери приватного права використовуються в нормотворчій діяльності, зокрема в податковому та кримінальному законодавстві України. Так, Закон України "Про порядок погашення зобов'язань платниками податків перед бюджетом та державними цільовими фондами" від 21 грудня 2000 р. містить таке зобов'язання, як "застава", а ст. 202 Кримінального кодексу України містить санкцію за "здійснення без державної реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності". Отже, в обох випадках виключно приватному моменту у системі господарювання (податковому зобов'язанню або реєстрації як суб'єкта підприємництва) надається широке публічне значення і встановлюється значна міра відповідальності.

По-третє, у новій ролі правового договору, що стосується і регуляції правових відносин і, водночас, захисту прав та обов'язків суб'єктів цих відносин. Нове значення договору полягає у його ролі як джерела і для виникнення зобов'язань, і для системи нормопроекування і

правозастосування, в тому числі у діяльності правоохоронних та контролюючих органів. Поширення набули нові види договорів (наприклад, конституційний, адміністративно-правовий, господарський тощо). Потрібен їх системний аналіз (моніторинг) не тільки з точки зору договірної дисципліни, але й для застосування адекватних санкцій, захисту й дотримання міжнародно-правових стандартів тощо.

Як відомо, для повного приєднання України до європейського співтовариства потрібне законодавче викладення системи договорів та порядок їх забезпечення. Без цього, наприклад, неможливо побудувати цивілізовані сучасні бюджетні, кредитні, податкові, заставні відносини в нашій державі.

Осмилення ролі державного регулювання у перехідному періоді від тоталітарної до сильної правової держави передбачає ґрунтовне визначення її функцій, серед яких охоронна функція займає особливе місце. Вона характеризує внутрішню державну політику з точки зору її спрямованості на захист публічних державних і соціальних пріоритетів та інститутів, вказує на механізми її самозабезпечення, самопідтримки. Дана функція полягає у балансуванні заборон та дозволів; вона пов'язана із обмеженнями прав та інтересів юридичних та фізичних осіб, застосуванням санкцій. Значення цієї функції є надзвичайно важливим. У сучасному світі відбувається трансформація функцій держави, в тому числі з охорони суспільних відносин у функцію з правової регуляції цих відносин, що відображує динаміку взаємодії держави і суспільства. Аналізована проблематика характеризується новизною та масштабністю завдань державного будівництва, комплексними зв'язками багатьох інститутів, зокрема охорони та захисту як у публічній, так і в приватній сферах правового регулювання суміжних галузей права. Це стосується безумовно й взаємодії різних правових підсистем, якими є, зокрема, праворегуляційна, правоохоронна та правозахисна. У цьому зв'язку значною мірою по-новому у розвитку системи державного регулювання постає питання про законність у її взаємозв'язку з організацією соціальних процесів, розвитком демократії та становленням системи забезпечення конституційних прав людини. В реальному житті законність виявляється взаємопов'язаною практично з усіма функціями держави (інформаційної, регуляційної, контрольної, зовнішньої, внутрішньої тощо), а також з такими складовими внутрішньої політики, як економічна, інформаційна та екологічна безпека. Погляди щодо законності, які мають відбиток відомчої належності, є хронічно застарілими. Між іншим, саме поняття законності навіть в ортодоксальному партійному трактуванні радянських часів мало загальнотеоретичне значення, яке доповнювалося моральними її засадами. В наш час у зв'язку з впровадженням принципу верховенства права суттєво змінюється зміст законності як виключно законодавчої категорії. Вона змістовно збагачується. Існуючі відомчі підходи вирішення проблеми законності, обвинувальні ухили, що панують в правоохоронній діяльності, руйнують законність як правову цінність. Отже, законність перетворюється в наш час у правову цінність, що має чітке відображення в Конституції України.

Системне опанування практикою державотворчого процесу допоможе сформувати нові знання щодо співвідношення права і моралі, політики та ідеології, їх впливу на стан та розвиток системи охорони права тощо. Подібні знання нададуть можливості передбачати поширеність у масовій свідомості різних соціальних відхилень (таких, наприклад, як правовий нігілізм, уявлення про дистанціювання держави від громадянського суспільства, одержавлення системи господарського управління, про неправомірне лобіювання, уявлення про хабарництво та корупцію тощо). Це є вкрай потрібним для проведення сучасної демократичної внутрішньої політики держави, спрямованої на недопущення або локалізацію соціально-правових конфліктів.